

PRIKAZI

*Između Save i Dunava: zbornik radova sa skupa Jubilarni XX.
Dani Julija Benešića (21. – 23. listopada 2023.)*

Ur. A. Bilić, I. Filipović Petrović, J. Gvozdanović, M. Jukić,
A. Nikolić-Hoyt, D.-V. Paždjerski, B. Schubert, D. Šokčević

U rano proljeće 2025. godine svjetlo je dana ugledalo vrijedno izdanje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Muzeja grada Iloka – zbornik radova sa skupa *Jubilarni XX. Dani Julija Benešića* pod naslovom *Između Save i Dunava* koji su uredili domaći i međunarodni renomirani znanstvenici iz Hrvatske, Mađarske, Njemačke i Poljske. Uz ugledne urednike koji su zaslužni za sadržaj, strukturu i preglednost zbornika, za sjajan vizualni dojam zaslužan je Grgo Petrov iz Studija Designat koji je napravio likovno oblikovanje omota. Knjigu je grafički priredila i tiskala tiskara Zebra iz Vinkovaca, a financijski su ju podržali Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih Republike Hrvatske, Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Vukovarsko-srijemska županija.

U listopadu 2023. godine održani su *Jubilarni XX. Dani Julija Benešića* u Iloku, a radovi s toga skupa, koji je posvećen Juliju Benešiću i njegovu za- vičaju, skupljeni su i priređeni u knjizi koju imamo u ruci. *Dani Julija Benešića* dugogodišnja je stručna, znanstvena i kulturna manifestacija koja se u Iloku, rodnom mjestu Julija Benešića, hrvatskoga književnika, prevoditelja, leksikografa i gramatičara, održava od 2001. godine, obično u ranu jesen, uoči Kapistranova, blagdana zaštitnika grada Iloka, a na inicijativu nekolicine entuzijasta, među ostalim i akademika Marka Samardžije i profesora Bogdana Mesingera. Zbornik *Između Save i Dunava* ukupno je četvrti po redu zbornik radova koji je iznjedren iz *Danâ Julija Benešića*.

Na impresivnih šestotinjak stranica krije se pravo bogatstvo raznovr- snih tekstova koji su podijeljeni u tri tematske cjeline koje prate organiza- cijski program skupa. Prva skupina pod naslovom »Juliju Benešiću: lek- sikografu, književniku, prevoditelju, polonistu, gramatikografu, književ- nom kritičaru, intendantu, najznamenitijem Iločaninu« obuhvaća devet znanstvenih radova koji su posvećeni raznolikomu radu Julija Benešića.

Druga skupina pod naslovom »Iloku i Iločanima: iz iločke povijesne, kulturne i jezične baštine« obuhvaća također devet radova posvećenih iločkim temama, dok treću cjelinu pod naslovom »Srijemu: život i stvaralaštvo između Save i Dunava« čine tri rada posvećena srijemskim temama. Uz radove objavljene u trima skupinama u knjizi su još tri poglavlja. U prvom se donose dva nekrologa u spomen na preminule pokretače *Danâ Julija Benešića*, akademika Marka Samardžiju i profesora Bogdana Mesingera, te nekoliko njihovih autorskih tekstova. U idućem su poglavlju objavljeni radovi s prethodnih *Dana Julija Benešića* koji dosad nisu bili tiskani, a u zadnjem su plakati programa svih do tada održanih *Dana Julija Banešića*.

Ukupno zbornik sadrži trideset i šest priloga, od čega su dvadeset i dva znanstvena članka koja su pozitivno ocijenjena u dvostruko slijepom recenzentskom postupku i prihvaćena na sjednicama Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Dodamo li tomu i međunarodni karakter publikacije, a s obzirom na sastav uredništva te autore dvaju priloga, jasno je da je pred nama ozbiljno znanstveno djelo.

Većina priloga pripada filološkim istraživanjima u užem i u širem smislu. Marin Andrijašević sociosemantički je pristupio Benešićevoj memoarskoj prozi i iznio mnoga zanimljiva zapažanja iz Benešićeve diplomatske aktivnosti koja se iščitavaju u njegovoj kronici »Osam godina u Varšavi«. Ana Batinić rasvijetlila je odnos Julija Benešića i Frana Galovića na temelju arhivskoga gradiva, to jest korespondencije između dvojice prijatelja, Benešićevim bilješkama i nacrtima za studiju o Franu Galoviću te raznim drugim prijepisima i novinskim izrescima. Time autorica upoznaje čitatelja s uređivačko-priredivačkim djelovanjem Julija Benešića koje je znatno manje istraženo od njegova jezikoslovnoga, prevoditeljskoga ili leksikografskoga rada. Anica Bilić u svojem prilogu hermeneutičkom metodom i tekstološkom analizom prikazuje povijesni epski spjev *Radovan* Ante Benešića iz 1886. godine. Nasljeđu Julija Benešića, i to dijela koji se tiče književne kritike, posvećen je tekst Mirka Ćurića o Nagradi i Povelji uspješnosti Julija Benešića, priznanjima koja se od kraja 20. stoljeća dodjeljuju najboljim hrvatskim književnim kritičarima. Etimologiju najstarijih imena grada Iloka tumači Ranko Matasović u kratkom prilogu u kojem se doznaje da je toponim *Ilok* stara posuđenica iz mađarskoga, a da je *Cuccium*, ime rimskoga naselja koje se nalazilo na mjestu današnjega Iloka, keltskoga podrijetla. Na svestranost Julija Benešića podsjeća prilog Tee Rogić Muse u kojem se interpretira Benešićeva pjesma *Na Dunavu*. U pjesmi se Benešić pokazuje kao pjesnik ljubavne lirike i estetiziranja zbiljskoga prostora. Treći dio zbornika sadrži zanimljive radove poput priloga Vlaste Novinc u kojem autorica usporedno čita i analizira tekstove Julija Benešića pod

naslovom *Jedan dan u Osijeku* i Bogdana Mesingera pod naslovom *Buđenje Iloka*. Vrlo je informativan i zanimljiv prilog Ivana Rončevića o srijemskom doprinosu hrvatskoj tradicijskoj kulturi i terminologizaciji deseteračkoga dvostiha, to jest bećarca, na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Milana Vuković Runjić vodi nas kroz povijest hrvatske književnosti od humanizma i renesanse pa sve do Benešića i drugih srijemskih autora otkrivanjem sadržaja biblioteka hrvatskih književnika od najranijih vremena do 20. stoljeća.

Iako je Julije Benešić bio iznimno svestran hrvatski kulturni djelatnik, danas je u širim krugovima poznat najviše po *Rječniku hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do I. G. Kovačića*, djelu koje je zamišljeno kao rječnik koji će ispraviti nedostatke hrvatske leksikografije s kraja 19. i početka 20. stoljeća, Akademijina i Iveković–Brozova rječnika, u kojima bogata hrvatska književnost nije bila dostatno zastupljena. Benešić je za *Rječnik* ispisao građu te prije smrti priredio prvih dvanaest svezaka s natuknicama od *a* do *rzati*, koje su od 1985. do 1990. objavili Josip Hamm, Josip Vončina i Milan Moguš. Ostatak neobrađene kartične građe preuzeo je 2008. godine Akademijin Zavod za lingvistička istraživanja koji je od tada do danas objavio tri sveska, upravo priprema četvrti, to jest šesnaesti, pretposljednji svezak Benešićeva *Rječnika*, a cijeli projekt vodi upraviteljica Závoda Anja Nikolić-Hoyt. Njezin prilog govori o važnosti toga djela u kontekstu hrvatske leksikografije, o unapređenju metodološke obrade građe te o izazovima, ali i inspiracijama koje donosi rad na nenormativnom povijesnom rječniku.

Dvije su autorice svoja istraživanja posvetila Benešićevu leksiku iz *Rječnika hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do I. G. Kovačića*. Sanja Brbora istražila je Benešićev knjižničarski leksik u *Rječniku*, a posebno ju je zanimalo leksik koji se tiče pojmova povezanih s knjižničarstvom i koji se nalazi samo u Benešićevu *Rječniku*, poput glagolske imenice *knjižgovanje* ('učenje iz knjige'). Lelija Sočanac u svom opsežnom prilogu analizira posuđenice u zadnjim trima objavljenim svescima Benešićeva *Rječnika* koje su priredile znanstvenice iz Akademijina Závoda za lingvistička istraživanja i u kojima je unaprijeđena metodologija obrade natuknica *sa*, među ostalim, temeljitijim navođenjem izvora. Autorica je kvantitativno analizirala više od osamsto posuđenica s obzirom na jezike davatelje, utvrdila njihovu tvorbenu proizvodnost u jeziku primatelju te ih razvrstala prema semantičkim poljima. Višerječnim svezama, posebice pridjevnim poredbenim frazemima u Benešićevu *Rječniku*, bavi se u svom prilogu Ivana Filipović Petrović. Uz iznošenje općenite problematike dijakronijskoga istraživanja frazema, autorica opisuje metode i postupke dobivanja frazeoloških konstrukcija iz korpusa, varijantnost frazema i njihovu leksikografsku obradu. O korpusu

Benešićeva *Rječnika* može se čitati u prilogu Bojane Schubert. Analizirani korpus čini nešto manje od petsto književnih djela koje je više od stotinjak autora napisalo i objavilo od polovice 19. do polovice 20. stoljeća. Autorica istražuje Benešićev odabir pisaca iz vremenske i zemljopisne perspektive na temelju popisa djela, zemljopisnoga podrijetla autora, kao i analize elektroničkoga korpusa koji je izrađen za tu priliku, a kako bi se istražili podaci koliko je koji autor zaista citiran te ima li možda autora i djela koji jesu na popisu, ali se ne nalaze uopće ili se vrlo rijetko pojavljuju u kartoteci *Rječnika*, to jest je li Benešić neke pisce preferirao ili marginalizirao.

Zbornik ima i mnogo priloga posvećenih različitim povijesnim temama iz iločke dalje i bliže prošlosti. Nenad Grgurica, koji je u zborniku zastupljen trima priložima, vrlo nas dokumentirano upoznaje s poviješću iznimno važne Carinske ispostave Ilok od njezina otvaranja 1997. godine pa sve do ulaska Hrvatske u Europsku uniju 2013. Važan povijesni prilog jest i tekst Marka Keve u kojem autor na temelju arhivskih zapisnika Mjesne konferencije Saveza komunista Ilok iz 1971. godine, vremena Hrvatskoga proljeća, donosi podatke o iločkim proljećarima i njihovoj sudbini nakon kraha pokreta 1972. godine. O pravniku, književniku, prevoditelju i političaru Josipu Karloviću, Iločaninu, i njegovu saborskom djelovanju od 1901. do 1905. godine na temelju arhivskih izvora, literature i novinskih članaka govori opsežan prilog Branka Ostajmera. Renata Šućurović predstavlja u svom tekstu kratku povijest iločkih numizmatičkih zbirki s osvrtom na zbirku Dragutina Barbarića koja sadrži više od 4000 komada kovanoga i papirnoga novca od antike nadalje koji su pronađeni u Iloku.

Kulturnopovijesne, povijesnoumjetničke, pa i teme iz svakodnevice donose preostali prilozi. Prekrasne iločke vedute u riječi i u slici približava nam Maja Barić u svojem prilogu o grafikama, crtežima i slikama iz 19. i 20. stoljeća koja se nalaze u zbirci Galerijskoga odjela Muzeja grada Iloka. S drugim materijalnim, ali i kulturnim bogatstvom iz iločkoga kraja upoznaju nas Emina Berbić Kolar i Maja Zorić u prilogu o tradicijskom graditeljstvu, običajima i svakodnevnom životu na primjeru iločkoga seoskoga domaćinstva obitelji Kalea. Interdisciplinarnim pristupom te primjenom više znanstvenih metoda autorice donose zanimljive podatke o načinu života, običajima i navikama Iločana u 19. i u 20. stoljeću. Kolaž zbornika ispunjava i rad Blaženke Crnković o Iločkim drugama, ženskoj pjevačkoj skupini iz Iloka koja djeluje više od deset godina, a u čijem se nastupu moglo uživati kako na *Jubilarnim XX. Danima Julija Benešića*, tako i proljetos na *XXI. Danima Julija Benešića* na kojima je dio uredništva i recenzenata u Muzeju grada Iloka predstavljao netom otisnut zbornik o kojem je ovdje riječ. Preostala su dva priloga radovi s prethodnih *Danâ*. Tekst Dragane Petrić

i Nikole Milivojevića govori o zanimljivoj iločkoj svakodnevnici od 23. studenoga 1930. do 21. veljače 1932. o kojoj doznajemo iz bačkopalananačkoga tjednika *Jugoslavenski list*. Marija Znika opisuje elementarne nepogode u iločkom kraju koje su zabilježene u prvoj knjizi *Ljetopisa Franjevačkog samostana Šarengrad* od 1683. do 1853. godine.

U dijelu zbornika koji je posvećen akademiku Marku Samardžiji i profesoru Bogdanu Mesingeru, doajenima, kako ih se u zborniku naziva, znanstveno-stručne i kulturne manifestacije *Dani Julija Benešića*, nalaze se dva nekrologa. Uz lijepa sjećanja Anice Bilić o Marku Samardžiji i Helene Sablić Tomić o Bogdanu Mesingeru, slijede tri teksta Marka Samardžije iz njegove knjige *Devet iločkih priopćenja i jedno warsawsko*: »Čitajući „Iločanin“«, »Jezik i pravopis *Kritika i članaka* Julija Benešića prema zahtjevima tadašnje jezične politike« i »Dvije ocjene Benešićeve *Gramatike*: Andrićeva i Belićeva«. »Skriiveni duh Iloka u arhitektonskim vizijama Julija De Luce« te »Ilok: između sjećanja i zaborava« dva su pak dosad neobjavljena teksta Bogdana Mesingera.

Na samom kraju knjige čitatelja čeka jedna zanimljivost – otisnuti programi svih održanih *Dana Julija Benešića* iz kojih se doznaje i mnogo o njihovoj povijesti, na primjer da su pokrenuti 2001. godine, to jest četrdeset i četiri godine nakon Benešićeve smrti. Plakati otkrivaju da je na *Dane* ukupno bilo prijavljeno preko dvjesto šezdeset izlaganja, što bi značilo da je u prosjeku bilo trinaestak izlaganja po manifestaciji. Apsolutni prvak po broju prijavljenih izlaganja bili su upravo *Jubilarni XX. Dani* iz 2023. godine na koje je bilo prijavljeno trideset i jedno izlaganje. Uz znanstveno-stručne referate čest su pratitelj *Danâ* bila i predstavljanja knjiga, a ukupno je bilo predstavljeno osamnaest knjižnih izdanja, dakle gotovo po jedna knjiga svake godine. Znanstveno-stručna izlaganja te predstavljanje knjiga pratio je i bogat glazbeni program s nastupima KUD-a Julija Benešića i Iločkih druga, a tu su i nastupi tamburaša i solistički recitali te učenički recitali. *Dane* su pratile i razne izložbe domaćih i stranih izlagača, a vrijedno je spomenuti da su na njima održane i dvije premijere dokumentarnih filmova. Dodatnu važnost *Dani* postižu 2006. godine otkad imaju i međunarodni karakter, to jest na njima sudjeluju izlagači (u različitim ulogama) iz drugih zemalja. S potporom Ministarstva kulture te lokalne uprave, uz Muzej grada Iloka u organizaciji su sudjelovale brojne znanstvene i kulturne ustanove poput Instituta za hrvatski jezik, Katedre za hrvatski standardni jezik Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, nekadašnjega Pedagoškoga fakulteta u Osijeku, Gradske knjižnice i čitaonice Ilok, Matice hrvatske, odnosno Ogranka Matice hrvatske u Iloku, Zavoda za lingvistička istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i mnoge druge.

Sudionike manifestacije čine mahom jezikoslovci, ali i arheolozi, povjesničari, povjesničari umjetnosti te brojni drugi znanstvenici i kulturni radnici različitih profila iz cijele Hrvatske i izvan nje. Ukupno ih je na *Danima* sudjelovalo gotovo sto i dvadeset, od kojih je njih četrdesetak sudjelovalo na više *Dana*. Stalno mjesto među njima imali su već spomenuti doajeni, akademik Marko Samardžija i profesor Bogdan Mesinger, a tu su i gospodin Mato Batorović, bivši ravnatelj Muzeja grada Iloka, i gospođa Ružica Čerani, dugogodišnja djelatnica Muzeja. U posljednjih desetak godina na *Danima* sudjeluju i mlađi zaposlenici Muzeja, Maja Barić, Renata Šućurović i Marko Kevo. Brojni su i drugi autori iz mnogih znanstvenih i kulturnih ustanova koji su podijelili rezultate svojih istraživanja upravo na *Danima*, kao što su Marija Znika, Željka Brlobaš, Stanko Andrić, Ivo Pranjković, Ante Selak, Darko Vitek, Neda Pintarić, Ivana Vidović Bolt, Željko Tomićić, Helena Sablić Tomić i mnogo drugi. Širokoj paleti humanista treba dodati i Anju Nikolić-Hoyt, Ivanu Filipović Petrović i Bojanu Schubert iz Akademijina Zavoda za lingvistička istraživanja koje osim što su članice uredništva ove vrijedne knjige, rade i na dovršavanju velikoga Benešićeva *Rječnika*. Uz njih se ne smije zaobići ni Anicu Bilić, dugogodišnju suradnicu *Danâ*, te također jednu od urednica ovoga zbornika. Na plakatima se može iščitati i da su *Dani* obrađenim temama i znanstvenim disciplinama uspjeli nadmašiti i vrlo široko područje djelovanja samoga Julija Benešića, pa je publika od samih početaka mogla čuti razne zanimljivosti i izvorne znanstvene rezultate iz humanističkih, društvenih i umjetničkih disciplina čime su one u Hrvatskoj ozbiljno obogaćene. Ne samo da je Benešićev rad valoriziran iz raznih perspektiva, od leksikografskih, gramatičkih, onomastičkih, književnih i drugih, već su brojni izlagači na svjetlo dana iznijeli čitav niz zanimljivih osoba iz Iloka, Srijema i Slavonije koje su široj znanstvenoj javnosti malo ili gotovo nikako poznate. Istražena je kulturna, ali i geopolitička povijest Iloka i okolice, arheološki ostaci oko dvorca Odeschalchi, istražene su brojne novine poput *Knuta* ili *Iločanina*, povijest školstva, knjižnica, carinskih ispostava, likovne kolonije, pa i nacionalne i vjerske manjine u Iloku i okolici.

Na kraju ovoga podužega prikaza za koji je odgovaran obujam izdanja koje je pred nama, može se zaključiti da su urednici ovim zbornikom stvorili jedan vrlo odmjeren i dobro promišljen kolaž ozbiljnih znanstvenih radova, ali i tekstova i plakata kojima nisu uključili samo *Jubilarne XX. Dane Julija Benešića* kao što to govori podnaslov knjige. Uključivanjem tekstova s prethodnih *Dana* te pretiskom tekstova Marka Samardžije i Bogdana Mesingera urednici su odali zasluženu počast dugogodišnjoj manifestaciji posvećenoj iznimnoj osobi iz hrvatske ne tako daleke povijesti i njegovu

zavičaju te svima koji su različitim ulogama omogućili da *Dani Julija Benešića* dostignu vrijednu obljetnicu. Dodajmo još da su nakon objave zbornika u proljeće 2025. održani XXI. *Dani Julija Benešića* i da s obzirom na marljiv i vrijedan rad uredništva i organizatora, možemo samo poželjeti još mnogo neistraženih tema između Save i Dunava te još koje jubilarne *Dane*.

Petra Košutar

